

Вплив ігрової діяльності на формування емоційної стійкості в дітей молодшого шкільного віку з вадами розумового розвитку

УДК 373.3.04-056.31:79

Л.І. Кузнецова, С.В. Трачук, Л.П. Долженко

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Резюме. У статті наведено актуальні дані щодо використання та вагомого значення рухливих ігор як засобу адаптивного фізичного виховання дітей з вадами розумового розвитку, порушеннями когнітивних функцій, порушеннями інтелектуальної сфери, розладами аутистичного спектра, гіперактивності з дефіцитом уваги в процесі фізичного виховання учнів молодшого шкільного віку та їх впливу на фізичний, психоемоційний стан дітей, які належать до цієї нозологічної групи.

Мета. Визначити вплив ігрової діяльності на формування емоційної стійкості в дітей молодшого шкільного віку з вадами розумового розвитку.

Методи. Аналіз джерел наукової й методичної літератури, педагогічні методи досліджень (педагогічний експеримент і педагогічне спостереження), метод дослідження психоемоційного стану дітей (метод емоційно-кольорової аналогії за А. Н. Лутошкіним).

Результати. Подано результати досліджень щодо емоційного стану учнів під час проведення рухливої гри та після неї за спеціальною методикою. Наведено оперативні статистичні дані на початок поточного року щодо кількості дітей з особливими освітніми потребами. Визначено основні наукові дефініції «розумова відсталість», «когнітивні порушення» та представлена їх характеристика. Докладно пояснено основний зміст і сутність методики емоційно-кольорової аналогії та представлено результати досліджень до та після проведеного експерименту. Зроблено логічні висновки й представлено перспективи подальших досліджень із цієї проблематики.

Ключові слова: рухливі ігри, емоційний стан, молодший шкільний вік, розумова відсталість.

The role of active games on the development of emotional resilience in early primary school children with intellectual disabilities

L.I. Kuznetsova, S.V. Trachuk, L.P. Dolzhenko

National University of Physical Education and Sports of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. Objective. To investigate the influence of outdoor games on the formation of emotional stability and the restoration of cognitive skills in primary school children with intellectual disabilities.

Methods. Analysis of sources of scientific and methodological literature, pedagogical research methods (pedagogical experiment and pedagogical observation), a method of researching the psycho-emotional state of children (the method of emotional-color analogy (according to A. N. Lutoshkin)).

Results. The article provides current data on the use and importance of outdoor games as a means of adaptive physical education of children with mental disabilities, cognitive impairments, intellectual disabilities, autism spectrum disorders, attention deficit hyperactivity disorder, in the process of physical education of primary school

students and their impact on the physical, psycho-emotional state of children belonging to this nosological group. The results of research conducted by the authors on the emotional state of students during and after an outdoor game using a special method are presented. Operational statistical data for the beginning of the current year on the number of children with special educational needs are presented. The main scientific definitions of "mental retardation", "cognitive disorders" are determined and their characteristics are presented. The main content and essence of the emotional-color analogy technique are explained in detail and the results of research before and after the experiment are presented. Logical conclusions are drawn and prospects for further research on this issue are presented.

Keywords: outdoor games, emotional state, primary school age, mental retardation.

Постановка проблеми. Українське суспільство досягло такого рівня соціального розвитку, коли не може собі дозволити втратити жодну підростаючу людину, а визнання Конвенції ООН про права дитини та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей посилює увагу батьків, держави й громадськості до їхніх проблем з народження й до повноліття та відповідальності за розвиток, навчання й виховання. Безумовно, діти з особливими освітніми потребами теж не повинні залишатися без належної уваги [2].

Сьогодні визначення «дитина з особливими потребами» дуже актуальне й охоплює велику кількість дітей, у яких освітні проблеми виходять за межі загальноприйнятих норм. Ми говоримо про дітей з особливостями психофізичного розвитку та порушеннями інтелектуальної сфери.

За оперативними статистичними даними Міністерства освіти і науки щодо інклюзивного навчання станом на 01.01.2025, кількість інклюзивних груп закладів дошкільної освіти — 7 тис. 658 (15 тис. 297 вихованців з особливими освітніми потребами); кількість інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти — 33 тис. 397 (47 тис. 610 учнів з особливими освітніми потребами); кількість спеціальних груп закладів дошкільної освіти — 3 тис. 27 (34 тис. 531 вихованець з особливими освітніми потребами); кількість спеціальних класів закладів загальної середньої освіти — 728 (6 тис. 179 учнів з особливими освітніми потребами) [1; 17].

Перед новою українською школою на одне з головних місць виходить завдання сприяти становленню такої дитини як особистості й індивідуальності, сприяти розвитку її внутрішнього потенціалу, прагнення до самостійного досягнення й розуміння життєвих норм у соціумі. Нова школа — це передусім акмеологічний загальноосвітній навчальний заклад цілісного й успішного розвитку та саморозвитку людини як творця своєї долі, свого життя [10].

Найчисленнішу групу серед дітей з особливими освітніми потребами становлять діти з порушеннями когнітивного розвитку: із затримкою психічного розвитку, розладами аутистичного спектра, гіперактивності з дефіцитом уваги, порушеннями інтелектуального розвитку [9].

Сьогодні в Україні в напрямі впровадження інклюзивного навчання відбувається поступова синхронізація з міжнародним законодавством. З 2016 р. значно розширилося коло осіб, до яких воно може застосовуватися, а саме: незалежно від статі, віку, місцезнаходження, бідності, інвалідності, національності, належності до корінних народів, мови, релігії, статусу мігранта або переміщеної особи, висловлювання сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, позбавлення волі, переконань і поглядів тощо [3].

Наукові дослідження, проведені низкою авторів: Т. Круцевич, А. Мандюк, Н. Москаленко, Ю. Цапюк, засвідчують, що одним із основних засобів зміцнення здоров'я та виховання характеру як для здорових дітей, так і для дітей з особливими освітніми потребами в усі часи й у всіх народів були й залишаються заняття фізичними вправами та фізичною культурою. Неможливо переоцінити її значення в соціальній адаптації учнів. Фізичні вправи допомагають оволодінню необхідними вміннями й навичками, сприяють оновленню та розширенню діапазону рухової активності й формуванню багатьох позитивних рис характеру [4; 7; 12]. Для дітей з вадами розумового розвитку, порушеннями інтелектуальної сфери набувають особливого значення.

Порушення розумового розвитку й розумова відсталість — це психічні розлади внаслідок затримки розвитку, які характеризуються зниженням інтелектуальної спроможності, мовною дисфункцією, зниженням когнітивних навичок тощо [11; 13].

У дітей із цією патологією спостерігається низький рівень активності й пізнання, їм безпосередні потреби й емоційні вияви не підпорядковуються мисленню й, отже, не усвідомлюються

та не регулюються самостійно. Результати психологічних досліджень свідчать про тісний функціональний зв'язок емоцій і когнітивних процесів. Доведено, що позитивний емоційний стан обстежуваного сприяє покращанню сприймання та запам'ятовування вербального матеріалу, урізноманітненню асоціативних зв'язків, тоді як негативний емоційний стан призводить до того, що сприймання невербальних стимулів зміщується в негативну сторону [15].

Робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021–2025 рр., згідно з темою кафедри теорії і методики фізичного виховання 3.3 «Удосконалення системи педагогічного контролю фізичної підготовленості дітей, підлітків і молоді в закладах освіти» (номер державної реєстрації 0121U108938).

Мета дослідження – визначити вплив ігрової діяльності на формування емоційної стійкості в дітей молодшого шкільного віку з вадами розумового розвитку.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури; моніторинг інформаційних ресурсів мережі «Інтернет»; педагогічні методи досліджень (педагогічний експеримент і педагогічне спостереження), метод дослідження психоемоційного стану дітей (метод емоційно-кольорової аналогії за А. Н. Лутошкіним).

У дослідженні взяли участь 20 вихованців молодших класів (10 хлопчиків і 10 дівчаток) Смілянського дитячого будинку-інтернату Черкаської області для дітей з вадами розумового розвитку. Законні представники й уповноважені особи надали письмову інформовану згоду на участь цих дітей у дослідженні, яка схвалена місцевим комітетом з етики й Гельсінською декларацією.

Результати дослідження та їх обговорення. Значний вплив на емоційну стійкість і когнітивні функції дітей з порушеннями інтелектуальної сфери мають рухливі ігри, тому що вони є основним засобом фізичного виховання дітей з особливими потребами всіх нозологічних груп. Рухливі ігри є ефективним засобом виховання, навчання, корекції й розвитку дитини з певними психічними розладами. Важливо й те, що рухливі ігри сприяють формуванню й розвитку особистісних якостей дітей: інтересу до навколишнього світу, комунікації, партнерства, уміння діяти в колективі, наполегливості, прагнення

до досягнення успіху, цілеспрямованості, кмітливості, організованості, дисциплінованості, сміливості, довільної уваги, уміння долати посильні труднощі, контролювати свої дії [5; 19].

Ігрові дії та слова пісні стимулюють і власне мовлення дітей, що особливо важливо, так як майже в усіх дітей з розумовою відсталістю наявні різноманітні мовленнєві порушення. У таких іграх дитина отримує можливість виконувати вправи, які поступово ускладнюються та які легко включаються в ігрову ситуацію. Через гру дитина пізнає навколишній світ, у грі розвивається її мовлення [6; 14; 16].

Майже всі рухливі ігри розвивають наочно-образне мислення й короткочасну пам'ять дітей з вадами розумового розвитку й іншими когнітивними порушеннями.

Щоб виявити рівень наочно-образного мислення, сприйняття розміру й уяви, ми запропонували гру-тест «Побудуй будиночок». Із загальної кількості дітей, які брали участь у грі, впоралися із завданням повністю 38,4% хлопчиків і 19,3 % дівчаток (таблиця 1).

ТАБЛИЦЯ 1 – Співвідношення за показниками наочно-образного мислення учнів з відхиленнями розумового розвитку в грі-тесті «Побудуй будиночок», %

№ з/п	Завдання	Хлопчики (n = 10)	Дівчатка (n = 10)
1	Виконали завдання	38,4	19,3
2	Виконали завдання частково	40,6	51,5
3	Не виконали завдання	21,0	29,2

Частково, тобто правильно встановили основу будиночка та вікна, а дах не встановили чи встановили за межами будиночка, виконали 40,6% хлопчиків і 51,5 % дівчаток.

Не впоралися із завданням 21% хлопчиків і 29,2% дівчаток, не розуміючи, що їм необхідно виконувати, несвідомо пересували фігури, з яких складався будиночок, намагалися їх зіпсувати, порушували дисципліну.

Оскільки показники наочно-образного мислення та короткочасної пам'яті дітей не відповідають закону нормального розподілу відповідно критерію Лілієфорсу, у дослідженнях застосовувалася непараметрична статистика, де визначалися медіана (Me), нижній квартиль (LQ), верхній квартиль (UQ).

У процесі дослідження учнів із відхиленнями розумового розвитку проведено тестування за допомогою гри-тесту «Побудуй будиночок» (таблиця 2).

ТАБЛИЦЯ 2 — Показники наочно-образного мислення учнів з відхиленнями розумового розвитку в грі-тесті «Побудуй будиночок», бал

Завдання	Хлопчики (n = 10)			Дівчатка (n = 10)		
	Me	LQ	UQ	Me	LQ	UQ
«Побудуй будиночок»	2,00	1,00	3,00	3,00	2,00	4,00

За результатами оцінювання рівня наочно-образного мислення хлопчиків (n = 10) установлено, що медіанне значення становило Me = 2,00 бали (LQ = 1,00; UQ = 3,00 бали). Це свідчить про те, що більшість хлопчиків продемонстрували низький рівень сформованості навичок наочно-образного мислення, що проявляється в труднощах із побудовою просторових конструкцій.

У дівчаток (n = 10) показники наочно-образного мислення були вищими Me = 3,00 бали (LQ = 2,00; UQ = 4,00 бали). Це вказує на те, що дівчатка загалом краще справлялися із завданням побудови просторової моделі будиночка. Вищі значення середнього рівня й розширений діапазон результатів порівняно з хлопчиками свідчать про вищий рівень розвитку наочно-образного мислення в дівчаток у межах досліджуваної вибірки.

Для визначення рівня розвитку короткочасної пам'яті ми запропонували гру-тест «5 предметів», де діти мали відтворити 5 геометричних фігур різного кольору в запропонованому порядку (таблиця 3).

ТАБЛИЦЯ 3 — Співвідношення за показниками короткочасної пам'яті учнів з відхиленнями розумового розвитку в грі-тесті «5 предметів», %

№ з/п	Завдання	Хлопчики (n = 10)	Дівчатка (n = 10)
1	Виконали завдання	40,3	37,5
2	Виконали завдання частково	42,1	44,6
3	Не виконали завдання	17,6	17,9

Запропоноване завдання виконали 40,3% хлопчиків і 37,5% дівчаток. Виконали частково, тобто тільки одну або дві фігури розподілили в правильній послідовності, 42,1% хлопчиків і 44,6% дівчаток. Не змогли виконати завдання 17,6% хлопчиків і 17,9% дівчаток.

Аналіз показників короткочасної пам'яті учнів з відхиленнями розумового розвитку в грі-тесті «5 предметів» показав наявність певних відмінностей залежно від статі (таблиця 4).

У групі хлопчиків (n=10) медіана становила Me=2,00 бали (LQ= 1,00; UQ=3,00),

ТАБЛИЦЯ 4 — Показники короткочасної пам'яті учнів з відхиленнями розумового розвитку в грі-тесті «5 предметів», бал

Завдання	Хлопчики (n = 10)			Дівчатка (n = 10)		
	Me	LQ	UQ	Me	LQ	UQ
«5 предметів»	2,00	1,00	3,00	3,00	2,00	4,00

що свідчить про невисокий середній рівень короткочасного запам'ятовування. Це вказує на те, що значна частина хлопчиків мала труднощі із запам'ятовуванням п'яти запропонованих предметів.

У групі дівчаток (n=10) медіана результатів була вищою (Me=3,00 бали; LQ = 2,00; UQ = 4,00), що свідчить про кращий рівень короткочасної пам'яті порівняно з хлопчиками, загалом краще впоралися із завданням на короткочасне запам'ятовування.

Можемо констатувати, що в більшості дітей молодшого шкільного віку з вадами розумового розвитку, які брали участь у дослідженнях, короткочасна пам'ять розвинена погано або взагалі відсутня. Це вказує на низький психічний статус як хлопчиків, так і дівчаток.

Визначивши рівень наочно-образного мислення та короткочасної пам'яті, для повної оцінки психоемоційного стану дітей, з метою діагностики настрою та емоційного стану, у процесі досліджень ми використали методику емоційно-кольорової аналогії, яку запропонував А. Н. Лутошкін і яка складалася зі шкали кольорового діапазону настроїв. Це набір із восьми кольорів: червоний, жовтогарячий, жовтий, зелений, блакитний, фіолетовий, чорний і білий, і цим кольорам відповідає настрій людини [15].

Вихідним у застосуванні кольору в дослідницьких операціях є встановлене в кольоропсихології ставлення певних кольорних відтінків різних форм прояву емоційного стану людини. У кольоропсихології існує відмінність холодних і теплих, активних і пасивних, легких і важких кольорів, залежно від особливостей сприйняття їх людиною [18].

У таблиці 5 представлено вплив рухливих ігор на психоемоційний стан дітей молодшого шкільного віку з вадами розумового розвитку.

Дослідити настрій і визначити емоційний стан дітей може допомогти велика кількість рухливих ігор і забав, але ми зупинилися на проведенні рухливої гри «Рибалка й рибки», тому що діти добре знали хід проведення цієї гри й виявили бажання грати саме в цю рухливу гру. Як

ТАБЛИЦЯ 5 – Рекомендації щодо застосування ігрової діяльності в дітей з вадами розумового розвитку

Назва гри	Мета	Зв'язок з когнітивними навичками
«Знайди фігуру»	Розвиток уваги до деталей, запам'ятовування візуальних образів, співвіднесення об'єкта з його зображенням	Вимагає створення й утримання в пам'яті візуальних образів фігур, їх порівняння з представленими варіантами. Необхідність запам'ятати візуальні характеристики кількох об'єктів протягом короткого часу
«Кольоровий лабіринт»	Розвиток орієнтації в просторі, запам'ятовування послідовності кольорів, планування дій на основі візуальної інформації	Активує здатність уявляти маршрут, співвідносити уявні кольори з реальними ділянками лабіринту. Необхідність запам'ятати й відтворити послідовність візуальних кольорових сигналів. Проходження лабіринту стимулює почуття самостійності й подолання труднощів, викликає радість і задоволення
«Рибалка й рибки»	Розвиток зорової уваги, запам'ятовування послідовності стрибків, координації рухів, швидкості реакції, емоційного забарвлення діяльності	Створює позитивну атмосферу пошуку й досягнення, сприяє відчуттю успіху, сприяє покращенню комунікації між дітьми, формуванню дружніх стосунків
«Совонька й метелики»	Покращення настрою дітей, розвиток просторової реакції, створення позитивних емоцій, виконання нескладних рухів	Піднімає настрій, визиває емоційне піднесення, почуття радості й виконання рухливих дій за бажанням. Формує дружні стосунки, сприяє спілкуванню та комунікації

відомо, якщо правильно підібрати рухливі ігри, з урахуванням психофізичного стану дитини, то це дає змогу під час гри не тільки вдосконалювати рухові якості, які найбільш активно проявляються й удосконалюються під час проведення рухливих ігор, а й поліпшувати емоційний стан, настрій, упорядковувати когнітивні функції, стимулюючи активну розумову діяльність.

Перед початком проведення ігрової діяльності було запропоновано дітям обрати картки різних кольорів, кожен колір яких відповідав емоційному стану дитини. Ми з'ясували, що в 70,1% дітей перед початком гри був веселий, радісний і приємний настрій, з чого можемо зробити висновок, що діти мали бажання грати, їм подобалося брати участь в цій ігровій діяльності. У 21,4 % учнів був сумний і тужливий настрій,

а 8,5% відчували повне незадоволення тим, що відбувалося, і відмовлялися брати участь у грі.

На рисунку 1 представлені результати кольородіагностики емоційного стану дітей перед проведенням рухливої гри «Рибалка та рибки» й після неї.

Також ми дослідили емоційний стан учнів після проведення рухливої гри «Рибалка й рибки». Дітям знову запропонували обрати картки різних кольорів, де кожен колір відповідав емоційному стану дитини. У 70,1% дітей перед початком гри виявлено веселий, активний і радісний настрій, а після проведення рухливої гри такий же настрій ми спостерігали вже у 82% учнів, з чого випливає, що діти мали бажання грати, їм подобалося брати участь в цій ігровій діяльності.

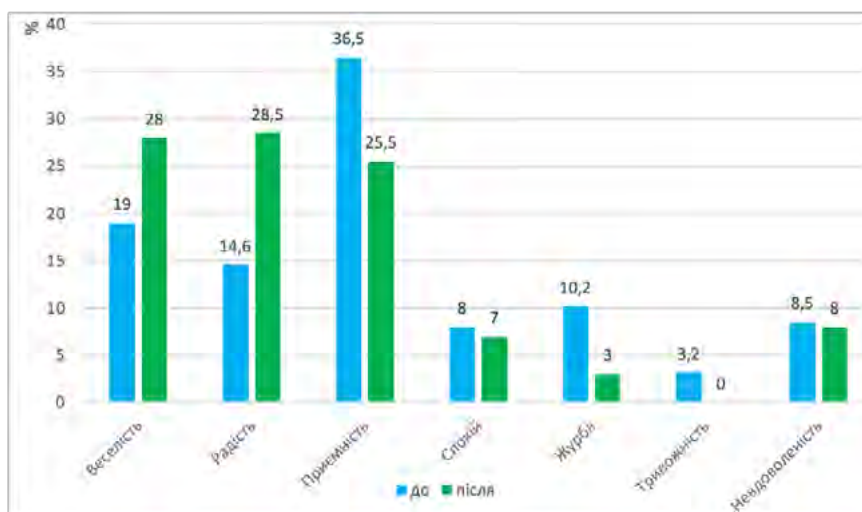

Рис. 1. Кольородіагностика психоемоційного стану дітей з вадами розумового розвитку до та після застосування ігрової діяльності

Перед початком гри у 21,4 % учнів був сумний і тужливий настрій, а 8,5% відчували повне незадоволення тим, що відбувалося, і відмовлялися брати участь у грі, тоді як після гри тільки 8% учнів відчували невдоволення, учнів у стані журби було тільки 3%, а в стані тривожності не було взагалі.

Таким чином, можемо констатувати, що ігрова діяльність ми підібрали правильно, вона викликала в дітей з вадами розумового розвитку здебільшого позитивні емоції й покращувала настрій, що було нашим головним завданням.

Ця динаміка дає змогу говорити про позитивний вплив рухливої гри «Рибалка й рибки» на емоційний стан учнів, а тим дітям, у яких залишився стан незадоволеності після проведення цієї гри, ми пропонували інший вид рухової активності, яка в подальшому призвела до позитивних результатів.

Висновки. Отримані результати досліджень дають змогу зробити висновок, що використання ігрової діяльності в дітей молодшого шкільного віку з вадами розумового розвитку позитивно впливає на їхній психоемоційний стан у процесі проведення адаптивного фізичного виховання.

Результати вказують на те, що в дівчаток нерідко спостерігається більш розвинене емоційно-образне мислення та краща моторно-візуальна координація, які зумовлені особливостями психофізіологічного розвитку дітей із вадами розумового розвитку. Ці якості можуть

сприяти більш успішному виконанню завдань, які потребують просторового уявлення й конструктивних дій у дітей цієї нозологічної групи.

Використання методики кольородіагностики для визначення психоемоційного стану дітей із цією нозологією під час занять допомагає педагогу простежити настрій усіх учнів у колективі, оцінити психологічну обстановку, визначити загальний характер емоційного стану всієї групи, а також простежити за емоційним станом і настроєм кожного вихованця окремо. Методика кольородіагностики схематично відображає емоційну «картину» учнів, які займаються ігровою діяльністю на заняттях з адаптивного фізичного виховання. Після кожної рухливої гри, а існує багато варіантів вибору рухливих ігор і різноманітних класифікацій, забав і розваг, за цією методикою кольородіагностики можна визначити психоемоційний стан дітей з вадами розумового розвитку, з метою запобігання і зменшення кількості нервових зривів, депресивних станів і симптомів стресу й отримання позитивного впливу ігрової діяльності на організм дітей.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні впливу різноманітних засобів адаптивного фізичного виховання на дітей різних вікових груп з особливими потребами, розробленні нових методик і складанні класифікацій рухливих ігор, індивідуальних корекційних програм, технологій використання рухливих ігор з метою корекції фізичного та психоемоційного стану дітей з особливими потребами.

Література

1. Бондар Т., Мельник Д., Голуб В., Бондар А. Актуальні проблеми фізичного виховання дітей шкільного віку в умовах інклюзивного середовища [Current problems of physical education of school-age children in an inclusive environment]. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2024;15,(10(183):60-65. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).10](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).10).
2. Калініченко І. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини [Features of forming an inclusive educational environment to ensure the comprehensive development of the child]. *Збірник наукових праць*. Київ : Університет «Україна»; 2012;9(11):9-15. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_2012_9_15.
3. Когут І., Маренич В. Інклюзивність у дискурсах освіти та фізичної культури і спорту: національний вимір [Inclusivity in education and physical education and sports discourses: the national dimension]. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*. 2022;1:75-80. DOI: <https://doi.org/10.32652/spmed.2022.1.75-80>.
4. Круцевич Т., Безверхня Г. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення [Recreation in physical culture of different population groups]. Київ : Олімпійська література; 2010;248 с.
5. Мандюк А. Теоретико-методичні основи формування культури вільного часу школярів з використанням різних форм рухової активності [автореферат]. Львів; 2021;36с. URL: <http://repository.lidufk.edu.ua/handle/34606048/29626>.
6. Перепада О. Особливості когнітивних порушень у дітей з ГРДУ та дислексією [Features of cognitive impairment in children with ADHD and dyslexia]. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020;56(3):88-95. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-56-3-88-95>.
7. Прохоренко Л., Бабяк О., Баташева Н., Душка А., Недозим І., Омельченко І., Орлов О. Навчання дітей з порушеннями когнітивного розвитку в умовах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник [Teaching children with cognitive disabilities in a competency-based approach: a teaching and methodological manual]. Київ; 2020;435 с.
8. Соціальна і життєва практика дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційних центрів: практико-орієнтований посібник / за редакцією І. Г. Єрмакова. Дніпро : Інновація; 2018;385 с. URL: <https://dnmcp.com.ua/sites/default/files/2019>.
9. Синьов В., Матвеева М., Хохліна О. Психологія розумово відсталості дитини : підручник [Psychology of the Mentally Retarded Child: Textbook]. Київ : Знання; 2008; 359 с.
10. Цюпак Ю., Цюпак Т., Васкан І., Швай О., Гнітецький Л. Рухова активність у структурі мотиваційно-ціннісних орієнтацій підлітків [Physical activity in the structure of motivational and value orientations

of adolescents]. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2019;2(46): 48–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2019_2_10.

11. Чепка О. Ігрові технології у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення [Game technologies in correctional and developmental work with children with severe speech disorders]. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2023;2(10):57-66. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(10\).2023.290571](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(10).2023.290571).

12. Шибєцька В., Кравець Н. Формування ігрової діяльності у розумово відсталих дошкільників [Formation of play activities in mentally retarded preschoolers]. Молодий вчений. Одеса, 2015;2(17): 333-336. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2\(6\)_88](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2(6)_88).

13. Яковлева С. Вплив емоційно-мотиваційної сфери на навчальну діяльність дітей з порушеним інтелектом [The influence of the emotional and motivational sphere on the educational activities of children with intellectual disabilities]. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 2019;38:214-223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2019_38_33.

14. Статистичні дані Міністерства освіти і науки щодо інклюзивного навчання. 2025 [Statistics of the Ministry of Education and Science

on inclusive education. 2025]. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>.

15. Методика емоційно-кольорової аналогії А. Н. Лутошкіна [The method of emotional-color analogy by A. N. Lutoshkin]. URL: http://ni.biz.ua/1/1_5/1_53889_metodika-emotsionalno-tsvetovoy-analogii-an-lutoshkina.html#google_vignette.

16. E De Renzi F Cavalleri and S Facchini. Imitation and utilisation behaviour. J Neurol Neurosurg Psychiatry, 2007;61(4): 396-400.

17. Krutsevich T, Panhelova N, Kuznetsova L, Marchenko O, Trachuk S, Panhelova M, Panhelov B. Effect of motion games on the psychoemotional state of children with intellectual disabilities. Journal of Physical Education and Sport, 2020;20(2):862-869.

18. Kuznetsova L, Trachuk S, Semenenko V, Kholodova O, Podosi-nova L, Brychuk M, Varenik O, Kedrych H. Effect of Movement Games on Physical Fitness of Children with Intellectual Disabilities. Teoriâ ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ, 2022;22(2):158-165. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.2.02>.

19. Exceptional Children: An Introduction to Special Education (10th Edition) by William L. Heward Hardcover: Publisher: Pearson; 10 edition. 2012;12:672 .

ORCID 0000-0001-9322-8984, lkuznetsova@uni-sport.edu.ua

ORCID 0000-0002-5580-051, strachuk@uni-sport.edu.ua

ORCID 0000-0002-8830-875X, ldolzhenko@uni-sport.edu.ua

Надійшла 21.05.2025

Прийнята 09.06.2025

Опублікована 10.09.2025